

№ 13 (270)
Красавік 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- Каштоўны падарунак: стараверскі абраз – стар. 2
- Мясціна: якім будзе Лошыцкі парк? – стар. 3
- Рэгіён: імёны паселішчаў Пружаншчыны – стар. 6

Дзе вучаць культуры чытання

Важным крокам да выхавання патрыятызму і грамадскай свядомасці, адраджэння нацыянальнай культуры, захавання спадчыны, павышэння ведаў аб гістарычным мінулым роднага краю, яго прыродзе, народных традыцыях было стварэнне Слуцкай цэнтральнай раённай бібліятэкай у лістападзе 1979 года радыёуніверсітэта культуры чытання пры мясцовым радыё «Весткі Случчыны». Праца ўніверсітэта накіроўвалася грамадскім рэктаратам, які ўзначальвае дырэктар цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы. У яго складзе – загадчыкі аддзелаў ЦБС, супрацоўнікі радыё, прадстаўнікі таварыства кнігалюбаў.

Першыя гутаркі радыёуніверсітэта былі скіраваны на маладзёжную аўдыторыю. У эфір выходзілі апошнюю пятніцу кожнага месяца. Гутаркі закраналі розныя бакі культуры чытання, неслі інфармацыю аб новых паступленнях у бібліятэку. Слухачы знаёміліся з такімі тэмамі, як «Роля кнігі ў жыцці грамадства», «Ваш дапаможнік у чытанні – бібліяграфія», «Кнігі ў дапамогу маладым рабочым». Добрую адзнаку атрымалі гутаркі «Як сачыць за навінкамі літаратуры», «Бацькам аб чытанні дзяцей» і інш.

Сябры рэктарата рэгулярна збіраліся для абмеркавання радыёперадач, для карэкціроўкі плана, для аналізу эфектыўнасці працы.

Так, улічваючы значны ўплыў бацькоў на фармаванне асобы дзіцяці, рэктарат універсітэта арганізаваў цыкл радыёгутарак «Бацькам аб дзіцячым чытанні».

Прагучалі дзевяць радыёгутарак пад агульнай назвай «У родным краі ёсць крыніца жывой вады»; «У вянок роднай культуры» (да 115-годдзя з дня нараджэння Я. Дылы), «Залатое слова прасветленай душы» (да 155-годдзя А. Абуховіча), «Яе дом – паэзія» (да 45-годдзя Г. Каржанеўскай) і іншыя.

Ужо шмат гадоў краязнаўства – адзін з галоўных напрамкаў дзейнасці бібліятэкі. Таму рашэнне з 1995 года стварыць радыёгутаркі на краязнаўчым матэрыяле пад назвай «Зямля мая, любоў мая...» было правільнае і сучаснае.

Зараз радыёуніверсітэт выходзіць у эфір два разы на месяц з паведамленнямі аб праблемах краязнаўства, юбілярах, знакамітых дзеячах навукі і культуры і інш.

За трыццаць гадоў існавання радыёуніверсітэта прагучала больш за 600 перадач. Мы і надалей будзем гутарыць са слухачамі, каб доўжыўся летапіс нашай Радзімы.

Галіна ПЕНЯЗЬ,
загадчык аддзела абслугоўвання
і інфармацыі Слуцкай ЦБС

Міжнародны дзень тэатра

«Сцэна паўсядзённага жыцця»

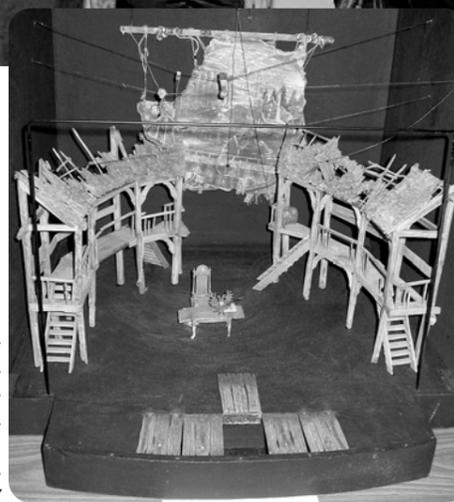
Міжнародны дзень тэатра быў ініцыяваны ў 1961 годзе Міжнародным інстытутам тэатра па прапанове старшыні Фінскага цэнтра гэтага інстытута Арві Ківімаа. Ён адзначаецца штогод 27 сакавіка нацыянальнымі цэнтрамі Міжнароднага інстытута тэатра і міжнароднай тэатральнай супольнасцю. Напярэдадні гэтага дня журы конкурсу мастакоў-сцэнографіў імя І.М. Ушакова падвяло вынікі за 2007 год. Адбылося ўручэнне прэміі імя І.М. Ушакова, якое прайшло ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь. Заснавальнікамі гэтай адзінай у СНД тэатральнай прэміі з'яўляюцца З.Д. Ушакова, Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі і ГА «Беларускі фонд культуры».

Першую прэмію і грашовое ўзнагароджанне атрымала мастак-сцэнограф Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Вольга Мацкевіч за афармленне спектакля «Пінская шляхта» В. Дуніна-Марцінкевіча.

Другая прэмія прысуджана мастаку-сцэнографу Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача Дар'і Волкавай за спектакль «Запіскі звяр'яцелага музыканта» паводле М. Гоголя, з правам

правадзэння персанальнай выстаўкі ў 2009 годзе ў залах музея і закупкі выстаўленых работ.

Уручалі прэміі дырэктар Музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Зінаіда Кучар, старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп, галоўны спецыяліст упраўлення мастацтва Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Мікалай Мішчанка. Яны выказалі таксама падзяку намінантам сёлеташняга конкурсу Юрыю Саламанаву (Мінскі абласны драматычны тэатр, за спектакль «Не судзімы будзеце...» Я. Галавацкага), Аляксандру Талкачу (Слоніўскі драматычны тэатр, за спектакль «Спакуса» А. Якімовіча), Таццяне Нерсісян (Беларускі дзяржаўны тэатр лялек, за спектакль «Балада пра белую вішню» С. Клімковіч).

Пераможцаў віншавалі старшыня Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны, дырэктар Купалаўскага тэатра Мікалай Кірычэнка і ўсе прысутныя.

Традыцыйна Нацыянальная камісія па справах ЮНЕСКА ў гэты дзень ўручае свае дыпломы журналістам за ўклад у пашырэнне ведаў пра тэатр Беларусі на падставе прапаноў Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі. Старшыня Нацыянальнай камісіі Уладзімір Шчасны ўручыў дыплом супрацоўнікам Белтэлерадыёкампаніі – рэжысёру праграмы «Добрай раніцы, Беларусь!» Наталлі Бабковай, загадчыку аддзела навінаў культуры агенцтва тэлеавінаў Першага канала Міхалу Равуцкаму і карэспандэнту канала АНТ Аляксандру Мацясу.

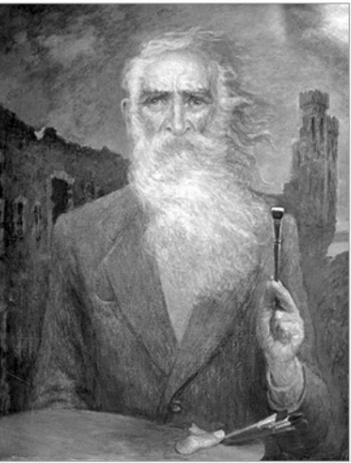
Да Дня тэатра ладзяцца і іншыя мерапрыемствы. Сярод іх распаўсюджанне паслання з нагоды Міжнароднага дня тэатра. Першае такое пасланне было напісана Жанам Както (Францыя). У гэтым годзе звярнуцца з такім пасланнем было прапанавана бразільскаму тэатральнаму рэжысёру і літаратару Аўгуста Боалю.

(Чытайце зварот на стар. 2)

На тым тыдні...

● **3 12 па 16 сакавіка** ў Суздалі прайшоў **XIV фестываль анімацыйнага кіно**. Сёлета ў праграме ўдзельнічала больш за 100 мультыплікацыйных фільмаў з Расіі, Беларусі і Украіны. У намінацыі «Найлепшае выяўленае вырашэнне» перамог цыкл мультыфільмаў кінастудыі «Беларусьфільм» «Аповесць мінулых гадоў-3». Гэта кароткаметражныя стужкі аб паходжанні гербаў гарадоў Беларусі. Трэцяя частка цыклу «Аповесці...» прысвечаная паходжанню гербаў Чэрвеня, Шклова, Полацка, Навагрудка і Пружанаў. У перамозе – заслуга пяці мастакоў-мультыплікатараў: Ганны Емяльянавай, Таццяны Кубліцкай, Міхаіла Тумелі, Канстанціна Касцючэнка і Яўгена Надточыя. Акрамя таго, М. Тумеля атрымаў адмысловы дыплом за мультыплікацыйны цыкл «Беларускія прымаўкі».

● У сталічным Палацы мастацтва **18 сакавіка** адкрылася **выстаўка брэсцкага мастака Мікалая Чурабы**, прымеркаваная да ягонага 95-годдзя, дзе прадстаўленыя малюнкi, эстампы, палотны. Некаторыя называюць яго адным з лепшых беларускіх мастакоў XX стагоддзя або «геніем, якога праваронілі». Вучыўся ў Віцебску, перад самай вайной закончыў Маскоўскі мастацкі інстытут, дзе вучыўся ў Фаворскага і Бруні. У 1959 годзе стварыў ілюстрацыі да паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Жывучы ў Брэсце і маючы добры голас, спяваў у царкоўным хоры. Яго памятаюць за працай на Белым возеры, у Брэсцкай крэпасці альбо ў маляўнічых ваколіцах Брэста на пленэры. Створаныя ім сотні карцінаў часткова разышліся па прыватных зборах і фондах па свеце.

Брэстаўчанін Юрый Несцер, які асабіста ведаў майстра і бываў у гасцях у сям'і Чурабаў, раскажаў:

– У яго ёсць цудоўны шматсэсавы аўтапартрэт 1986 года на фоне руінаў Брэсцкай крэпасці. Ён трымае пэндзаль трохперсцем, як бы некага перахрышчвае. Любую справу ён пачынаў з малітвы, з малітваю і заканчваў.

● У эстонскім горадзе Нарве прайшоў **IV Міжнародны конкурс маладых піяністаў імя І.С. Баха**, які сабраў амаль 40 выканаўцаў з васьмі краінаў. Пераможцам стаў выхаванец Полацкай дзіцячай школы мастацтваў Мікіта Куляшоў. Беларускі піяніст быў лепшым сярод удзельнікаў малодшай узроставай групы. Яшчэ адна навучэнка гэтай жа школы мастацтваў Юлія Катлярова ўзнагароджаная дыпламам за высокае выканальніцкае майстэрства ў старэйшай узроставай групе.

Па завяршэнні спаборніцтваў лаўрэаты далі канцэрт на сцэне Эстонскай акадэміі музыкі і тэатра ў Таліне.

У рамках конкурсу таксама прайшла выстаўка працаў навучэнцаў Полацкай дзіцячай школы мастацтваў «Беларуская малаянка».

● **25 сакавіка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрыліся **Дні грэчаскай культуры**, прымеркаваныя да Дня незалежнасці гэтай краіны. Першым было мерапрыемства «Пад небам Грэцыі Святой...».

У рамках дзён адбылася прэзентацыя выстаўкі мастакоў Ірыны Гілеп і Паўла Дзімітрыядзі. Акрамя таго, можна азнаёміцца з фотавывамай нацыянальных строяў, музычных інструментаў, партрэтамі герояў нацыянальна-вызваленчага руху Грэцыі 1821–1833 гадоў.

На адкрыцці Дзён грэчаскай культуры прагучала нацыянальная музыка, выступіў танцавальны ансамбль «Белыя крылы» Цэнтра мастацкай творчасці навучэнцаў з Маладзечна і маладыя грэкі – лаўрэаты рэспубліканскіх конкурсаў.

У гонар нацыянальнага свята Беларускае грамадскае аб'яднанне грэкаў «Пелопанэс» перадало ў дарунак Нацыянальнай бібліятэцы 25 кніг па гісторыі і культуры Грэцыі.

● У Віцебскім абласным краязнаўчым музеі праходзіць **выстаўка батыка** (ужо чацвёртая персанальная) маладой віцебскай мастачкі Марыны Шутко «Каціныя свавольствы». Каты і коткі паўсталі тут ва ўсёй шматстатнасці – строгія і пацешныя, нявінныя і гарэзныя. Распісы маюць сюжэты і назвы: «Маленькае мыццё», «Пакажы язык праблеме», «У пошуках шчасця» і г.д. На выстаўцы таксама прадстаўленыя талеркі, кубкі, шклянкі, распісаныя на «каціную» тэму.

Вываванне гісторыяй

Член рэдкалегіі газеты «Ракаўскі шлях», кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры славянскіх літаратур Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Таццяна Кабржыцкая Указам Прэзідэнта Украіны Віктара Юшчанкі ўганаравана высокай дзяржаўнай узнагародай – ордэнам Княгіні Вольгі.

Так адзначаны актыўны ўдзел Т. Кабржыцкай у даследаванні і прапагандзе ўкраінскага прыгожага пісьменства на беларускай зямлі.

Ордэн Княгіні Вольгі заснаваны 15 жніўня 1997 г. у гонар княгіні кіеўскай Вольгі. За гады яе праўлення (945–957) узмацнілася цэнтральная ўлада на месцах, усталяваліся дыпламатычныя зносіны з многімі дзяржавамі. Гэтым ордэнам ўзнагароджваюцца не толькі жанчыны Украіны за выдатныя асабістыя заслугі ў дзяржаўнай, працоўнай, навуковай, асветніцкай, культурнай і іншых сферах грамадскай дзейнасці, у выхаванні дзяцей у сям'і. Узнагароджанне грамадзян іншых краін адбываецца па хадайніцтва Міністэрства замежных спраў Украіны на падставе прапанов глаў дыпламатычных прадстаўніцтваў Украіны ў замежных дзяржавах.

(Паводле газеты «Ракаўскі шлях». 2008, № 3)

Падарунак музею – стараверскі абраз

Не так даўно дзякуючы сябру музея Міхасю Куксу фонды Гомельскага палацава-паркавага ансамбля папоўніліся каштоўным экспанатам – абрадавым стараверскім чатырохстворкавым складным абразом, датаваным 2-ой паловай XIX ст.

Як адзначыла Ганна Кузьміч, навуковы супрацоўнік Гомельскага палацава-паркавага ансамбля:

– Падобныя складныя абразы з'яўляліся культурнымі прадметамі стараверства. Вядома, што ў стараверстве меднае ліццё выкарыстоўвалася шырока і было надзвычай каштоўным. На поўначы Расіі знаходзілася некалькі цэнтраў ліцця, якія і забяспечвалі вернікаў усім неабходным для здзяйснення рэлігійных дзеянняў. Само ліццё бярэ пачатак ад старажытнарускай праваслаў-

Пасланне бразільскага тэатральнага рэжысёра і літаратара Аўгуста Боаля з нагоды Міжнароднага дня тэатра

Любая чалавечая супольнасць з'яўляецца відовішчнай у паўсядзённым жыцці і сама стварае прадстаўленні ў асобныя моманты. Яна відовішчная як форма грамадскай арганізацыі і сама па сабе ладзіць гэтакія ж спектаклі, як той, што вы прыйшлі паглядзець у тэатры.

І нават калі вы гэта не ўсведамляеце, чалавечыя ўзаемаадносіны будуць па-тэатральнаму. Выкарыстанне прасторы, мімікі, адпаведных слоў і мадуляцый галасу, канфлікт ідэй і эмоцый – усё, што мы паказваем на сцэне, мы пражываем і ў жыцці. Мы – гэта тэатральнае відовішча!

Вяселлі і пахаванні – гэта спектаклі, але і паўсядзённым рытуалам, настолькі звыклым, што мы іх не ўсведамляем. Вялікія ўрачыстасці, але і кубак кавы раніцай, пажаданні добрага дня, сарамлівае каханне і любоўныя жарсці, пасяджэнне сената і дыпламатычная сустрэча – усё гэта тэатр.

Адна з асноўных функцый нашага мастацтва – зрабіць людзей чулівымі да спектакляў паўсядзённага жыцця, у якім акцёры з'яўляюцца адначасова глядачамі, а мяжа паміж сцэнай і залай знікае. Мы – усё

артысты. Займаючыся тэатрам, мы вучымся бачыць відавочнае, але намі незаўважальнае, бо мы прызвычаліся да яго. Звыклае рабіцца нябачным. Займацца тэатрам – гэта асвятляць сцэну нашага паўсядзённага жыцця.

Летась у верасні мы былі ўзрушаны адным тэатральным адкрыццём. Раней мы лічылі, што жывём у бяспечным свеце, нягледзячы на войны, генацыд, забойствы і катаванні, якія хоць і існуюць, але далёка ад нас, у далёкіх і дзікіх краях. Нам, хто жыў у камфорце, уклаўшы грошы ў надзейны банк ці даверыўшы іх прыстойнаму брокеру, раптам паведамілі, што грошай няма, што яны – віртуальнае, фіктыўнае ўтварэнне эканамістаў, якія якраз былі зусім рэальнымі, але не надзейнымі і непрыстойнымі. Усё аказалася дрэннай тэатральнай пастаноўкай, змрочнай інтрыгай, згодна якой некалькі чалавек сарвалі вялізны куш, а мноства людзей збанкрутавала. Палітыкі з багатых краін правялі тайныя сустрэчы, на якіх выпрацавалі магільныя рашэнні. А мы, ахвяры тых рашэнняў, засталіся глядачамі на галёрцы.

най традыцыі, калі былі распаўсюджаны невялікія разныя з каменя абразы. Іх бралі ў дарогу. Пасля, дзякуючы развіццю ліцейнай справы, з'явілася магчымасць на высокім узроўні вырабляць абразкі, крыжы, складныя абразы. З часам змяняўся толькі якасны ўзровень выканання, сюжэты заставаліся нязменныя – жыццё святых, евангельскія сцэны дзеянняў Хрыста і г.д. Пасля расколу царквы ў XVII ст. пры патрыярху Нікане падобныя прадметы афіцыйна забаранілі. Яны аселі ў самых розных сям'ях як дэкаратыўныя рэчы. Дзейнічала распараджэнне, у якім загадвалася «не дозвольце раскольнікам открытой по ярмаркам продажи таких икон и крестов, в коих допущено ими явное отступление от православных сего рода изображений». Аднак мастацтва ліцця працягвала існаваць. На яго развіццё ў 2-ой палове XIX ст. паўплывала тое, што ў перыяд буржуазных рэформаў стараверы атрымалі шэраг грамадзянскіх правоў, а папулярнае ў іх асяроддзі меднае ліццё – свайго роду рэабілітацыю. З гадамі медная пласцька атрымала шырокае распаўсюджанне. Народ аддаваў гэтым творам перавагу, бо «они вековечны» і танныя.

Літыя абразы захоўваліся ў Міхася Куксы спрадвек. І хаця яго сям'я традыцыйна прытрымлівалася праваслаўнага веравызнання, а складны абраз быў звыклым элементам хатняга інтэр'еру, Міхась Цімафеевіч вырашыў зрабіць гэты каштоўны, культурна-гістарычны прадмет усеагульным здабыткам.

Віталь ДОЎГІ

Чаго чакаць ад Лошыцкага парку

Многія не раз чулі пра Лошыцкі парк, былі там. А для тых, каму назва парку незнаёмая, магчыма, будзе цікава даведацца: на гэты час Лошыцкі сядзібна-паркавы комплекс, агульная плошча якога складае 120 га, – адзіная прыгарадная сядзіба ў Мінску, якая захавалася да сённяшняга дня. Парк мае статус рэспубліканскага гістарыка-культурнага помніка. Але, на жаль, не кожны з нас ведае, у чым выяўляецца яго каштоўнасць. Шкада, бо Лошыцкі комплекс, як і Траецкі прадмесце, і легендарная Няміга, заслугоўвае ўвагі.

міка Вавілава (у Лошыцы ён вывеў шмат гатункаў агародніны і садавіны, якія мы ўжываем і сёння).

Па словах галоўнага архітэктара праекта рэканструкцыі парку Ірыны Барысаўны Сінельнік, тут будзе нават «Домік фурмана» – філіял музея народнага побыту ў Строчыцах. Аматыры народнай творчасці змогуць паназіраць за працай майстроў у «Доме рамёстваў». Праектам таксама запланавана аднаўленне рымска-каталіцкай капліцы і праваслаўнай царквы. Адзін з уладароў Лошыцы, Антось Прушынскі, быў ледзь не першым фатографам на Беларусі, таму тут прадугледжва-

ецца будаўніцтва павільёна этнічнага фота, у якім можна будзе пераапрунуцца ў стара-свецкія ўбранні, сфатаграфаватца. Перад сядзібным домам паўстануць фантан і скульптурная кампазіцыя: пані Любанская на кані ў суправаджэнні яе любімых сабак. Не забылі і пра захваленне Яўстафія Любанскага: па сцяжынках парку можна будзе пракаціцца на трохколавым рэтра-веласіпедзе. А для маленькіх наведвальнікаў будзе пабудаваны спецыяльны «Дзіцячы гарадок».

Рэстаўратары маюць намер зрабіць тут так званы «скансэн» – музей пад адкрытым небам. Прычым не звычайны, а

Лошыцкія помнікі: былая каплічка Прушынскіх, хаціна вартаўніка і вінакурня з домам працаўнікоў

«жывы». Са старажытным млынам і пякарняй, у якіх мы зможам пакаштаваць хлеб, выраблены тут жа. А ў бровары, што захавалася з дарэвалюцыйных часоў, ахвочыя пачас-

туюцца півам тутэйшага гатунку...

**Ксенія КАРАВАЯ,
г. Мінск,
вучаніца СШ №152**

Маёнтак перажыў стагоддзі, войны. Пастановай Мінгарвыканкама было вырашана рэканструяваць парк з мэтай аднаўлення ў ім атмасферы XIX–XX стст. Хаця на яго тэрыторыі ёсць рэшткі паселішчаў X–XI стст.; на іх аснове плануецца рэканструкцыя фрагментаў гарадзінска нашых далёкіх продкаў. А зацікаўленыя гараджане, напэўна, тут захочуць наведаць мясціны, звязаныя з дзейнасцю акадэ-

Аглядаючы свет з Моталя

Ці ёсць у Палесся іншыя, адрозныя ад сухой Навагрудчыны ці празрыстай Браслаўшчыны колеры? Пытанне, якое наўрад ці так лёгка раскрыць. Колькі патрэбна часу, сустрэч, разваг, каб адшукаць адказы! Адну са спроб убачыць колеры выключна толькі Палесся раблю я, выбіраючыся ў вёску Моталь, на Іванаўшчыну, дзе ў былым дзіцячым садку месціцца майстэрня мастака Янкі Рамановіча. У лістападзе 1977 года тут нарадзіўся малады творца. З 1989 года Янка вучыцца ў Беларускай ліцэі мастацтваў імя Івана Ахрэмчыка. Пасля сямі гадоў вучобы – студэнт Беларускай акадэміі мастацтваў. Вучыўся на аддзяленні «Станкавы жывапіс». Настаўнікі – народны мастак Беларусі Май Данцыг, Віталь Герасімаў, Аляксандр Ксяндзоў. 13 гадоў вучобы і гарадскога жыцця хлопчыка, падлетка, юнака, маладога чалавека, павінны былі, мяркуючы па ўсім, перарабіць яго, вяскоўца па выхаванні, у амбіцыйнага гарадскога мастака. У Рамановіча былі ўсе падставы застацца ў Мінску.

А ён, дзівак, як падалося некаму з аднакурснікаў, а можа, і настаўнікаў, вярнуўся ў роднае селішча. Што згублена, што такое пакінута было ў Моталі, калі вымушана прыкаваць сябе да сельскага жыцця? А ўсё куды больш складаней або прасцей у адначасе. Ніколі не развітаўся ён з Моталем, не выязджаў адтуль, хаця і вучыўся столькі гадоў у Мінску, канечне ж, наведваючыся на радзіму толькі зрэдку. І не настальгія па родных вобразах і сімвалах дала Янку шанс назаўсёды застацца матыляні-

нам. Хаця ў вучнёўскі адпачынак, студэнцкія канікулы, юны мастак бавіў час дома, у Моталі. У ваколіцах ладзіў этнаграфічныя вышукі. Ды не музейным, зусім не калекцыянерскім вопытам кіраваўся...

Чаму ж, з якой нагоды мастак арганізоўвае сваё творчае жыццё ў сельскай прасторы? Пэўна, адказ на гэтае пытанне ёсць і ў самога жывапісца і графіка. Як лічыць Рамановіч, вёска – прастора, якая дазваляе эканоміць час, пазбаўляе марнатраўства. А што да выставак, пленэраў, то ніхто не забараняе да ўдзелу ў іх спрычыняцца і ў выпадку сталай мотальскай прапіскі.

Ёсць і іншыя, можа, нават не меней важкія, прычыны, якія спрыяюць узвышэнню і развіццю мастацкага таленту. Жывучы ў Моталі, ведаючы Палессе і палешукоў знутры, Янка Рамановіч – самы вялікі і працавіты падарожнік у часе і прасторы. Творца, мысліцель у жывапісе і жыцці, ён паставіў свой талент на службу часу. І як мастак-шукальнік сам вырашае вызначаную звышзадачу. «Вечарэе», «Прысвячэнне каню», «Ад продкаў...», «Хутар», «Сланечнік»... У гэтых і іншых работах Янка спрабуе абвастрыць праблему знікнення вёскі ўвогуле як гісторыка-сацыяльнай з'явы. У час стварэння аграгарадкаў! Такі мастацкі клопат як быццам не актуальны, але ж мастак не можа хлусіць. І да ўсяго, Янка Рамановіч сам жыве ў вёсцы, няхай сабе і ў такой цывілізаванай (а мо крыху і занадта этнаграфічнай), а значыць, мае права зазірнуць на стагоддзе наперад.

Часам здаецца, што Янка наўмысна абмяжоўвае сябе ў пабудове кампа-

зіцы. На памяць прыходзяць шырокія па ахопе дзеянні «вясковыя» палотны расійскіх мастакоў Аркадзя Пластава, Сяргея і Аляксея Ткачовых... Але мо і правільна, што Рамановіч не спакушаецца на сюжэтную звышахопнасць. Ён застаецца шукальнікам фарбаў, колераў, уважліва ўглядаючыся ў вопыт вялікіх расійскіх і заходнееўрапейскіх папярэднікаў...

Дыпломнай працай у акадэміі сталася для Янкі карціна «Бабіна лета». На лаўцы сядзяць дзве сталага веку кабеты. Канечне ж, паляшчкі. Адна абAPERлася рукамі на кіецак. Павярнула галаву да маладзейшай... Перад жанчынамі – два кашы з яблыкамі. З двара, адчыніўшы веснічкі, выйшаў на вуліцу ўнук гадоў пяці. За спінамі ў бабуль – няроўны плот. Таксама сімвал... Цікавая перадгісторыя карціны. Персанажаў для свайго твора Янка вышукваў у ваколіцах, наўмысна выбіраў бабуль з пэў-

ным лёсам. І знайшоў – строгую 99-гадовую і вясёлую, са смяшынкамі ў вачах 101-гадовую... «Іначай, калі б мною кіравала прыдумка, а не рэальныя персанажы з іх вузлаватымі рукамі, з персанальнымі маршчынамі, то наўрад ці нешта атрымалася б», – дзеліцца сваімі развагамі Янка Рамановіч. І ўнук, які скіроўвае свой погляд на спелыя яблыкі ў кашы, – ці гэта не працяг жыцця?

Мотальскі шукальнік мастацкай праўды наколькі жорсткі, сурова-рэалістычны ў вызначэнні канчатковай мэты свайёй працы, уласнага засваення жыццёвага вопыту, настолькі зацікаўлены ў сцвярджэнні зразумелых гуманістычных ідэалаў і прынцыпаў. Сёння ў выяўленчым мастацтве шмат хто (а мне ўжо здаецца, што і большасць) з творцаў хвалююцца за сімвалы, якія пасля разумна вытлумачваюць на вернісажах і выстаўках, у размовах і дыскусіях. Карціны, пейзажы, эцюды Янкі Рамановіча гавораць самі за сябе. Часам складваецца ўражанне, што іх красамоўства – дакладна вераны і зададзены аўтарам палотнаў грамадзянскі код.

Карціны мотальскага мастака – у самых розных залах і галерэях. У музеі Беларускага Палесся ў Пінску, у Мотальскім музеі народнай творчасці, у Брэсцкім абласным мастацкім музеі, у карцінавай галерэі ў Варацэвічах. Рамановіч – пастаянны ўдзельнік пленэраў, якія штогод ладзяцца на Шаркаўшчыне. На адным з іх, прысвечаным Уладзіміру Караткевічу, яго твор заняў першае месца. Несумненна, наперадзе ў таленавітага творцы новыя вышыні і новыя ўзнагароды. Прыемна, што ўсё зробленае Янкам Рамановічам, ідзе ад жыцця, ад усведамлення рэалій, якія нас акружаюць.

На месцічковай мотальскай вуліцы

Фота з Radzima.org

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Літва і выхадцы з Літвы ў навуковых даследаваннях

«ЛІТОВСЬКАЕ АПІСАННЕ ШЛЯХОЎ» – графічны твор канца XIV – пач. XV стст. Створаны ў Нямецкім ордэне. У ім дэталёва апісаны маршруты, што вялі з Прусіі ў ВКЛ, назвы населеных пунктаў, адлегласць паміж імі, прыведзеныя інфармацыя пра рэкі, лясы, балоты і г.д. Праваднікі рыцарскіх кантынгентнаў па маршрутах былі пераважна людзі з прускіх пасяленняў, размешчаных на мяжы з ВКЛ, або перабегчыкі з ВКЛ. Чвэрць апісаных маршрутаў праходзіла па заходніх землях сучаснай Беларусі. Найчасцей згадваюцца Гародня, Ліда, Новагародак, Крэва, Гальшаны, Ашмяны, Васілішкі.

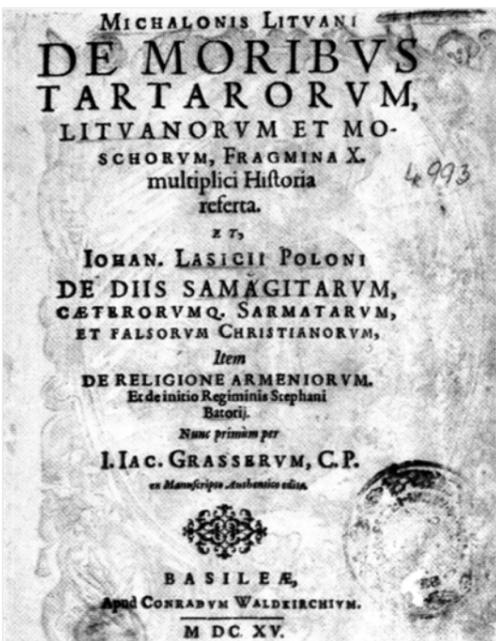
Рукапіс твора выяўлены Т. Гіршам у Сакрэтнай архіве Нямецкага ордэна ў Кёнігсбергу. Надрукаваны ў 1863 годзе ў т. 2 выдання «Scriptores rerum prussicarum».

Паводле Генадзі Сагановіча

ЛІТОВСЬКІ ВААД – Ваад галоўных абшчынаў Літоўскай зямлі, з'езд прадстаўнікоў яўрэйскіх абшчынаў ВКЛ, найвышэйшы орган яўрэйскай аўтаноміі. Дзейнічаў у 1623–1764 гг. Створаны з мэтай размеркавання падаткаў, якія накладліся карацкай уладай на ўсё яўрэйскае насельніцтва, паміж асобнымі абшчынамі. Разглядаў таксама пытанні школьнай адукацыі, гандлю, арэнды, рэгламентацыі ў адзінні, правілы для прыездных і інш. Узбуджаў крымінальныя справы супраць асобаў, якія прычынілі крыўду абшчыне. Першапачаткова ў Літоўскі Ваад уваходзілі 3 абшчыны: берасцейская, гарадзенская і пінская, з 1652 г. у дакументах згадваецца віленская, з 1691 г. – слуцкая. Астатнія абшчыны не былі прадстаўленыя, аднак Літоўскі Ваад прымаў рашэнні і ад іх імя. У апошнія гады дзейнасці Літоўскага Ваада ў выбарах дэлегатаў прымалі ўдзел толькі 0,7% ад усяго яўрэйскага насельніцтва ВКЛ: 91,3% жыло не ў гэтых гарадах і таму пазбаўлялася права голасу, 6,9% не мелі права голасу з-за нізкага сацыяльна-эканамічнага статусу. Такія дыскрымінацыя дробных абшчынаў прыводзіла да падачы з іх боку скаргаў у Літоўскі галоўны трыбунал. У 1764 г. Літоўскі Ваад скасаваны пастановай сойма ў сувязі з рэформамі Станіслава Аўгуста Панятоўскага і ўвядзеннем новай сістэмы падаткаабкладання яўрэйў Рэчы

Літоўцы Прускага герцагства. Гравюра з кнігі Т. Лепнера «Прускія літоўцы, або ўводзіны ў паходжанне імёнаў, хрышчэнне дзяцей, шлюб...» (Гданьск, 1744 г.)

Кніга Міхалона Літвіна, гуманіста XVI ст., «Пра норавы татарай, літвінай і маскавітай» (Базель, 1615 г.)

Паспалітай. Пратаколы Літоўскага Ваада ў перакладзе на рускую мову надрукаваны пад рэдакцыяй С.М. Дубнова: «Абласны пінкас [актавая кніга] Ваада галоўных яўрэйскіх абшчынаў Літвы...» (1909–1912, 1918–1924).

ЛІТОВСЬКАЕ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТАРСТВА – адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Расійскай імперыі ў 1794–1800 гг. У яго ў 1795–1797 гг. уваходзілі Віленская і Слоніўская губерні, у 1797–1800 гг. Літоўская губерня. З 1800 г. называлася Літоўскае ваеннае губернатарства. Генерал-гу-

Акт уніі ВКЛ і Польшчы, заключаны ў Крэве 14 жніўня 1385 г.

бернатары: М.В. Рапнін (1794–1798), Б.П. Дэ-Ласі (1798–1799), І.П. Горыч (1799), М.І. Кутузаў (1799–1801).

ЛІТОВСЬКАЯ ГУБЕРНЯ – адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Расійскай імперыі ў 1797–1801 гг. Цэнтр – горад Вільня. Утворана паводле імянога ўказа ад 12(23).12.1796 г. шляхам аб'яднання Віленскай і Слоніўскай губерняў у складзе 19 павеатаў: Ашмянскага, Браслаўскага, Берасцейскага, Ваўкавыскага, Віленскага, Вількамірскага, Гарадзенскага, Завілейскага, Кобрынскага, Ковенскага, Лідскага, Наваградскага, Пружанскага, Равенскага, Слоніўскага, Троцкага, Упіцкага, Цяльшэўскага, Шавельскага. Насельніцтва ў 1797 г. – блізу 1568,2 ты-

Эмблема
Аргкамітэта
«Міленіум Літвы»,
распрацаваная
мастаком
і грамадскім
дзеячам Міколам
Купавам

сячаў чалавек, у т.л. 1 мільён сялянаў, 120 тысячаў шляхты. У літоўскай губерні было 19 гарадоў, 268 мястэчак, 23632 вёскі, засценкі і ваколіцы, 166 манастыроў, 634 царквы і касцёлы. Найбольшае дзяржаўнае ўладанне – Слоніўская эканомія (1724 двары, 3321 рэвізская душа), з 1798 г. у пажыццёвым трыманні графа М.Е. Мнішкі.

Цэнтральная адміністрацыя – вярхоўнае літоўскае праўленне на чале з генерал-губернатарам (намеснікам). Устаноўны літоўскай губерні пачалі афіцыйна працаваць 12(23).07.1797 г. Галоўны Літоўскі трыбунал (галоўны губернерскі суд) праводзіў сесіі пачаргова ў Вільні і Гародні. Афіцыйна забаранялася смяротнае пакаранне. Да 10.11.1798 г. літоўскай губерняй кіраваў генерал-губернатар М.В. Рапнін. Першы цывільны губернатар – Я.І. Булгакаў (1797–1799 гг.), першы губернерскі маршалак – Л. Тышкевіч. Указам Аляксандра I ад 09(21).09.1801 г. літоўская губерня зноў падзеленая на

скай. Створана загадам імператара Аляксандра I з паўднёвай і ўсходняй частка Брэсцкай епархіі; уключала Віленскую і Курляндскую губерні, Бабруйскі, Барысаўскі, Вільскі, Дзісенскі, Менскі паветы Менскай губерні. У 1828 г. да яе далучаны ўсе парафіі Берасцейскай і частка Луцкай епархіі. Адначасова Беларускай епархіі (цэнтр – г. Полацк) перададзены тэрыторыі Курляндскай губерні, Бабруйскі, Барысаўскі, Дзісенскі, Ігуменскі паветы Менскай губерні. У 1828 г. тэрыторыя Літоўскай уніяцкай епархіі складалася з Віленскай і Гарадзенскай губерняў, Беларускай вобласці, Вільскага, Менскага, Пінскага, Слуцкага павеатаў Менскай губерні, Дубенскага, Ковельскага, Крамянецкага, Луцкага, Ровенскага павеатаў Валынскай губерні. Цэнтр – горад Вільня, з 1828 г. – мястэчка Жыровічы (цяпер у Слоніўскім раёне). У 1811 г. налічвала 295 царкваў, 333 святары і 308852 прыхаджаніны. Пасля тэрытарыяльных зменаў

Каранацыйны меч Жыгімонта I Аўгуста

(1828 г.) колькасць прыходаў павялічылася да 779, святароў – да 735. Працавала Літоўскае духоўнае семінарыя ў Жыровічах.

Скасаваная ў сувязі з ліквідацыяй уніяцкай царквы прамаскоўскім Полацкім царкоўным саборам 1839 г., на тэрыторыі ўтворана Літоўская праваслаўная епархія. Пры стварэнні Літоўскай уніяцкай епархіі яе намінальным кіраўніком лічыўся мітрапаліт Іраклій Лісоўскі, хоць фактычна ёю кіраваў да 1831 г. віленскі і літоўскі суфраган Адрыян Галаўня. У 1832–1839 гг. епархію ўзначальваў самастойны літоўскі епіскап Сямашка.

Сяргей Казуля

Віленскую і Слоніўскую (з 28.08(09.09).1802 г. – Гарадзенскую).

Яўген Анішчанка

ЛІТОВСЬКАЕ ВАЕННАЕ ГУБЕРНАТАРСТВА, адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Расійскай імперыі ў 1800–1830 гг. У яго ўваходзілі да 1801 г. Літоўская губерня, з 1801 г. Віленская і Гарадзенская губерні. З 1830 г. называлася Віленскае генерал-губернатарства. Ваенныя губернатары: М.І. Кутузаў (да 1801 г., 1809–1812 гг.), Л.Л. Бенігсен (1801–1806 гг.), А.М. Рымскі-Корсакаў (1806–1809 гг., 1812–1830 гг.).

ЛІТОВСЬКАЯ УНІЯЦКАЯ ЕПАРХІЯ. Існавала ў 1809–1839 гг., да 1828 г. вядомая таксама над назвамі Віленская, Літоўска-Вілен-

З 16 па 18 сакавіка ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі прайшла Міжнародная навуковая канферэнцыя, прысвечаная 180-годдзю з дня нараджэння асветніка, дзяржаўнага і грамадскага дзеяча, мецэната, калекцыянера графа Эмерыка фон Гутэн-Чапскага. Яна сталася працягам праекта па ўшанаванні памяці графа – выстаўкі ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Канферэнцыю арганізавалі народнае гісторыка-краязнаўчае аб'яднанне «Прылуцкая спадчына» (кіраўнік Ігар Гатальскі), гістарычны музей станькаўскай сярэдняй школы імя Марата Казея (дырэктар Галіна Ярміла) у цесным супрацоўніцтве з Нацыянальным музеем гісторыі і культуры Беларусі (дырэктар Сяргей Вечар) і Польскім інстытутам у Мінску (дырэктар Пётр Казакевіч).

Энгельс, Ленін і іншыя, якія ніколі ў ім не былі.

Удзельнікі канферэнцыі наведалі выстаўку, прысвечаную Эмерыку Чапскаму, у Нацыянальнай бібліятэцы. Затым пабывалі ў Прылуках Мінскага раёна, дзе знаходзіцца былое ўладанне малодшага сына Эмерыка – Юрыя (Ежы) Чапскага, в. Воўчавічы, дзе пахавана жонка Юрыя Чапскага – Юзафіна Караліна. У Дзяржынску прысутнічалі на свяце Пакроўскай царквы, дзе іх гасцінна сустрэў протаіерэй айцец Барыс.

Канчатковым пунктам азнаямляльнага падарожжа было Станькава. Цёпла сустрэлі гасцей настаўнікі і вучні станькаўскай сярэдняй школы.

Госці з вялікім задавальненнем аглядалі экспанаты гістарычнага музея, наведалі «скарбчык», дзе Эмерык Чапскі захоўваў сваю каштоўную калекцыю, альтанку на беразе возера, Свята-Мікалаеўскую царкву, якая цяпер рэстаўруецца.

Міжнародная канферэнцыя дала ўсім нам магчымасць адчуць сувязь з даўнімі падзеямі, далучанасць да лёсаў графа Эмерыка Чапскага і ўсёй яго сям'і. А разлічваць у адраджэнні гістарычных мясцін нам трэба на свае сілы.

Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

Асветнік, мецэнат, калекцыянер, бібліяфіл

Падчас адкрыцця канферэнцыю шчыра віталі нашчадкі Эмерыка Чапскага муж і жонка Аранда Эдуарда Гадлеўскі і Аляксандра Ваньковіч. З Польшчы для ўдзелу ў канферэнцыі прыбылі супрацоўнікі Кракаўскага нацыянальнага музея доктар Яраслаў Бодзэк і магістр Матэуш Возняк. Прысутнічала на мерапрыемстве і сваячка роду Чапскіх, кандыдат педагагічных навук, мовазнаўца Валянціна Выхота.

Чытанні адкрыў прафесар, доктар філалагічных навук Адам Мальдзіс, які расказаў пра жыццё і дзейнасць графа Эмерыка Чапскага, а таксама закрануў пытанне пра вяртанне на Беларусь калекцыі Эмерыка Чапскага альбо іх дублікатаў, якія захоўваюцца ў Кракаўскім музеі Чапскіх.

Выступленне на канферэнцыі С. Вечара

кай Бібліі 1569 года. Сярод кніг вылучалася каля 700 выданняў XVI стагоддзя. Усе гэтыя каштоўнасці ў 1894 годзе былі згружаны ў 6 вагонаў і са Станькава перавезены ў Кракаў, дзе Эмерык Чапскі стварыў уласны музей. Тое, што засталося ў Станькаве і мела адносіны да Расіі (т.зв. «росіка»), было назаўсёды страчана, разрабавана да апошняга цвіка падчас рэвалюцыі і наступных савецкіх часоў. Тэма вяртання часткі калекцыі на Беларусь гучала і ў выступленні краязнаўца Анатоля Валахановіча.

Польскія госці Яраслаў Бодзэк і Матэуш Возняк шмат цікавага паведамілі пра кракаўскі музей, экспанаты з калекцыі Эмерыка Чапскага. Іхнія выступленні суправаджаліся дэманстрацыяй на экране будынка, пакойму музея, экспанатаў. Таксама спадар Бодзэк зазначыў, што пытанне вяртання прадметаў калекцыі або іх дублікатаў у Беларусь, магчыма, будзе разгледжана станоўча.

З цікавымі, змястоўнымі дакладамі пра генеалогію роду Чапскіх, пра мецэнацкую дзейнасць графа і яго сыноў выступілі прафесар, доктар гістарычных навук Захар Шыбека, генеолаг Леанід Акаловіч, навуковы кіраўнік палацава-паркавага ансамбля Алег Масліеў, кіраўнік «Прылуцкай спадчыны» Ігар Гатальскі, гісторыкі Фёдар Чарняўскі, Іван Сацу-

Пан Гадлеўскі і пані Выхота

кевіч і многія іншыя. Прагучала прапанова надаць адной з вуліц г. Мінска імя Караля Чапскага, усталяваць ягоны бюст, бо для горада гэты чалавек зрабіў значна больш, чым Маркс,

На зямлі продкаў

Нашчадкі Чапскіх з Ул. Лінскім і П. Казакевічам

Як вядома, за сваё жыццё Эмерык Чапскі стварыў багацейшую калекцыю-музей каштоўных рэчаў, у якую ўваходзілі нумізма-

тыка, карціны, медалі, зброя, партрэты, сліцкія паясы. У яго бібліятэцы, якая налічвала звыш 20 тысяч кніг, было унікальнае выданне Брэсц-

На Беларусі выдзяляюць некалькі тапанімічных і моўных рэгіёнаў. Пружаншчына знаходзіцца на мяжы Заходнепалескага (пераважна славянская тапаніміка) і Цэнтральнабеларускага (славяна-балцкая), у якім асобна – паўночнабярэцкая гаворка (на поўнач ад г.п. Шарашова).

Па сваім паходжанні айконімы Пружанскага раёна падзяляюцца на некалькі груп.

польскага «зэльжэць» – стаць слабейшым, ніжэйшым. Вёску маглі пабудаваць на нізкім месцы, дзе поле радзіла слабей за іншыя. Калі ж меркаваць па легендзе, то назва ідзе ад імя княгіні Зэльды, карэта якой завязла ў дрыгве, але жанчына выратавалася і ў гонар гэтага пабудавала тут царкву і паселішча). Сухопаль (Сухадалін), Сухаўшчына, Віскулі («віць» – вільготнае месца ці «вісь» – нізіна), Віта-

Назвы, якія паходзяць ад найменняў раслін, жывёл і рыб: Сасноўка, Беразніца, Бярозаўка, Вішня, Ясень, Ясенец, Лазкі, Лазоўка і Чарналозы (ці «лаза» ў значэнні «цяжка праходная дарога», «бервяно праз ручай»), Ялова (елка – «ял»), Баравікі, Альшаны і Алішавічы, Зеляневічы. Груск (Грушка, Грушаўцы) В. Жучкевіч выводзіць ад слова «груц» – «крупа, каша»), Грушка, Крупа (ад пустазелля «крупкі»), Мурава (ад добрай травы – «муравы»), Лінова, Карасі, Жабін, Кабылаўка (назва можа быць у пераносным сэнсе – «дрэнныя землі», па аналогіі з выразамі «конскае шчаўе», «воўчая ягада»), Казлы, Шпакі, Катылы, Араб'і (на Захадзе Беларусі верабей – «арабей»), Яцы (дыялектнае «яцел» – «дзяцел»), Выдранка (ці ад «выдра, выдрыца» – груба апрацаванае поле, парослая зямля без дзярніны), Рачкі, Кулікі («кулікамі» на Пружаншчыне называюць таксама снапы), Котра (ад балцк. kotrus – «кулік»). Варанілавічы (Варанілаўцы, Варацілавічы) – пра іх паданне гаворыць, што мясцовы селянін Ніл назваў сябе сынам Сапегі, які аб'явіў яго з паплечнікамі «ворамі» (злодзеямі). Ніла павесілі, а «нілаўцаў» пасялілі на пустэчы, дзе ўзніклі вёскі Рапяхі, Ласасіна, Харкі, Чапалі.

Назвы, якія адлюстроўваюць географічныя становішчы, асаблівасці наваколля: Зарэчча, Рэчыца, Парасляны («парасля» – рэдкі сасновы лес), Прыкалес, Падалессе і Падлескі, Палешукі (насельніцтва, якое пражывала на поўнач ад мяжы Белавежская пушча – Пружаны – Бяроза – па р. Шчара і Бобрык да Лунінца – па Прыпяці да ўпадзення ў Дняпро, яшчэ ў пачатку ХХ ст. называла сваіх паўднёвых суседзяў палешукамі. Імі некаторыя лічаць асіміляваных славянамі яцвягаў. Вядома, што ў 1978 г. на хутары каля в. Новы Двор быў знойдзены рукапіс, які назваў «Яцвяжскі слоўнік». А. Катонава сцвярджае, што тапонім «Палессе» – не славянскі, а паходзіць ад балцкага pal – «балота»). Аднавадна, і іншыя назвы Паддубна, Лясы, Белы Лясок, Бор-Ліпы і Боркі, Загор'е, Прылуччына, Перароў (за р. Стары Роў), Загалічы і Галены (Галы). Галы – прастора, голая ад дрэў і хмызняку, з балцкага «гало» – «вільготнае месца». Сваё значэнне займелі Залесе, Забалацце, Замліне (за млынам), Заполле, Замошша (за мохавым балотам), Задвараны, Мокрае, Крыніца, Палянова, Астравок (ад вострава на вадзе ці сушы, купіны на балоце), Глушэц, Глыбанец і Глыбокі Кут (у глыбіні лясоў),

Назвы зямлі Пружанскай

«Паселішчы, як і людзі, без біяграфіі не маюць свайго аблічча»
Я. Скрыган

Вёска Асошнікі: мямарыяльная калона

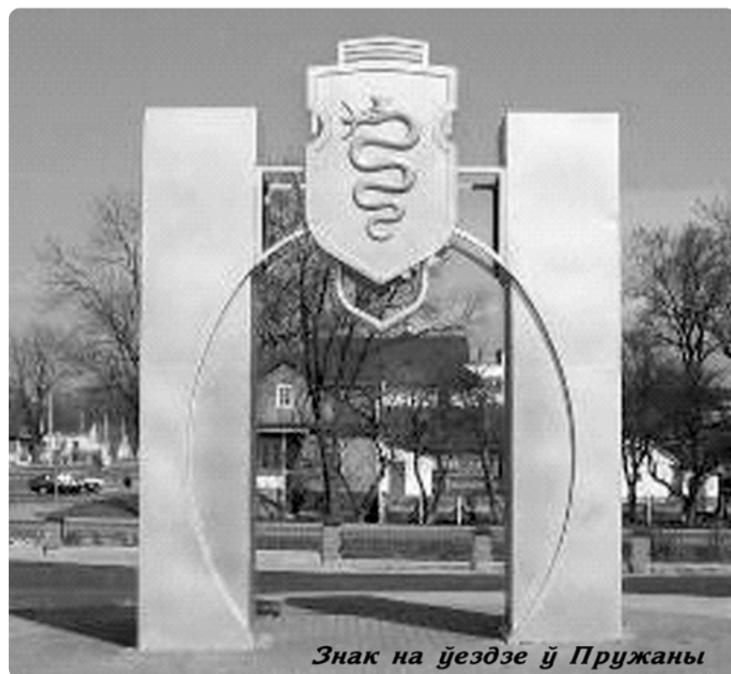
Чахец (на Поўдні Палесся; «чахча, чахец» – рэдкі пералесак з крывых сасонак на пясчаных узгорках), Кацёлкі (ад «кацёл» – «упадзіна, нізкае месца»), Хвойнік, Бельчыцы (ад «бель, беліца» – «балота, парослае безарняком, крыва-лессе»), Пінжкі і Піняны (ад «пын, упынак, запынь» – спыненая цалкам ці часткова плынь, запынак на раці ці балоце), Палонна і Поланск («палонка» – пройма ў ледзяным покрыве на раці ці балоце, якая не замярзае), Ражковічы (пасяленне на «рагу»), Стойлы (ад «стаў» – «плаціна, запруда»), Шані (ад балцкага senai – «сюды, па гэты бок»), Лыскава («лысіна» – высокая мясціна, не пакрытая расліннасцю). А. Багдановіч сцвярджаў, што такія землі лічыліся месцам зборшчыцаў нячыстай сілы і ад гэтага «аблыселі»). Росахі («росах» – падваенне дарогі, рова ці дрэва), Манцы (магчыма, ад старажытнапрускага слова, якое азначала «возера»), Ямна («яма» – у значэнні кар'ер, роў, упадзіна), Купічы (некалькі версій: паводле адной – вёска на «купінах» – сухіх месцах на балоце; па другой – ад «купы» – адзінкі вымярэння ці «пазыкі»; па трэцяй – дамы знаходзіліся блізка адзін ад аднаго, «купна»), Мыльніск (ад «мыль» – занесены пяском участак ці «мыльнішча» – месца, дзе мылі бялізну), Шчарчова (ад дыялектнага слова Пружанскага і Кобрынскага раёнаў «шчэрэць» – чысты, жоўты пясок), Зэльзін (ад

раж (ад «віта» – знаходзіцца, жыць і «рог» – паселішча на вуглу, у лесе), Каралеўскі Мост (былое селішча ў Белавежскай пушчы, праз якое ішоў шлях да каралеўскага палаца), Пескі, Долкі (некалькі меркаванняў: ад слоў «дол» – нізкае месца ці «доля» – жыхары – носьбіты цяжкай долі ці тыя, хто ўдзельнічаў «у долі» (падзеле зямлі), ці «доля» як натуральны падатак сялян-дольнікаў у XV–XVIII стст.), Верчыцы (ад «верацея» – узвышаны сухі ўчастак сярод благой глебы).

Айконімы, што паходзяць ад назваў рэк і азёр, каля якіх размешчаны, – Вінец, Вішня, Стаі.

Вёска Доўгае: фальварак Крашэўскіх на дрэварыце (1880 г.)

Знак на ўездзе ў Пружаны

Назвы, што адлюстроўваюць знешні воблік і іншыя асаблівасці паселішчаў: Доўгае, Круглае (форма паселішча ці круглы кавалак зямлі, адваяваны ад лесу; на Палессі «круг» – балота, зарослае вольхай і невялікае возерка), Блізня (арыенцір, які вызначае размяшчэнне сяла; па мясцовай легендзе, калісьці вакол вёскі цяклі дзве рачулки-блізняткі), Вялікае Сяло (паданне сцвярджае, што назва прынесена братам і сястрой, якія ў маленстве страцілі бацькоў. Доўгі час дзеці жылі далёка ад людзей, а потым сустрэлі падарожнікаў з вялікай вёскі і пайшлі да іх жыць), Сярэдняе, Концыкі (на канцы зямельных кавалкаў, паселішча, землеўладання), Магілёўцы (знаходзіцца каля Могільніка, дзе, па ўспамінах, хавалі загінулых вайскоўцаў). У 1968–1980 гг. археолагі даказалі, што гэта дрыгавіцкае пахаванне XI ст. Легенды гавораць, што да пачатку ХХ ст. у ім хавалі пашпльобных дзяцей. На Могільніку ёсць помнік-стэла, пра які ходзяць спрэчкі. Частка знаўцаў сцвярджае, што ён пастаўлены ў гонар удзельніка Грунвальдскай бітвы рыцара Завішы Чорнага. Такі ж помнік нібыта існаваў у Поланску, дзе быў яго замак. Іншыя – што гэта помнік у гонар паўстанцаў 1863–1864 гг.). Вялікі і Малы Краснік (у 2-й палове XVIII ст. Карпін – ад імя ўладальніка Францішка Карпін-

скага) і Краснае («краснае» – прыгожае, галоўнае сяло), Навасёлкі, Навадворцы, Навасады, Старуны, Тулоўшчына (ад балцкага tula – паселішча на новым месцы ці беларускага «туляцца» – бяздзейнічаць, бадзяцца), Перадзельск (вёска пасля перадзелу зямлі), Перасадзічы (вёску «перасадзілі» ў новае месца), Абруб (абрубам называлі паселішча дробнай шляхты і льготную валокну па рэфарме 1557 г.), Ляжайка (ляжайка – тоўстае бервяно ў ніжнім вянку хаты ці для гаці), Папялёва (вёска, збудаваная на лясным выпале земляробамі; па легендзе паселішча ўзнікла пасля 1863 г. Па загадзе Аляксандра II жыхары в. Пінжкі, якія дапамагалі паўстанцам К. Каліноўскага, былі вывезены ў Расію, а вёска спалена. Аднак тыя, што схаваліся ад карнікаў, заснавалі новыя Пінжкі. Некаторыя ж вярнуліся на ранейшае пасяленне, іх назвалі «попельнікамі», а вёску – Папялёва), Апялянавічы (ад балцкага pelkis – балота, тарфянік ці «паліць» лес), Гарадзечна і Гарадзяны (Ю. Крашэўскі і А. Кіркор лічылі, што тут былі старажытныя гарадзішчы), Плянта Казябродская, Плянта Казлоўская і Плянта Канарская (ад польскага planta – план чаго-небудзь, штучныя насаджэнні вакол маёнтка ці ад балцкага plénis – попел, выпалены лес, pléndeti – сохнуць, тлець), Церабуг (лес тут «серабілі» – выкарчавалі), Радзецк (ад «рад» (шнур) – адзінка вымярэння ці хаты, што збудаваны ў адзін рад, ці ад «радзец» – клапаціцца, пасабляць у грамадзе), Асятніца (ад «адцінаць» – выцерабіць, выкарчаваль лес), Варотнае (В. Жучкевіч тлумачыць як паселішча каля варот ці з адметнымі варотамі, магчыма, месца, куды вярнуліся людзі), Комлішча («камель» – ніжэйшая, тоўстая частка дрэва, высокі пень, высечаны лес), Вяжное (ад «везь» – топкае месца ці «важня» – грамадскі свіран, у які ссыпалі збожжа на выпадак няшчасця), Ізбіцы (ад «ізба» ці роду Ізбіцкіх), Куплін (купленая зямля ці «купа»).

Наталія ПРАКАПОВІЧ

(Працяг будзе)

Запрашаем на Беларускаю Поўнач

Прыемны падарунак да пачатку гэтага года атрымалі жыхары і госці Верхнядзвінска: стараннямі наваполацкага выдаўца Алега Маладзечкіна выйшлі ў свет адразу пяць камплектаў – набораў паштовак пра адметнасці прыдзвінскага горада, які ўжо гады запар становіцца пераможцам рэспубліканскага спаборніцтва па добраўпарадкаванні і стварэнні прыгожых сацыяльна-культурных умоў для насельніцтва.

Кожны камплект складаецца з трынаццаці паштовак.

Набор «З вышыні жаўруковай» паказвае горад і яго наваколле ў здымках з верталёта. На адваротным баку кож-

най карткі на трох мовах – па-беларуску, па-руску і па-нямецку – пададзены геаграфічныя і гістарычныя звесткі пра горад, які нарадзіўся ў сутоку Дрысы і Дзвіны як памежны замак Вялікага княства Літоўскага, а зараз выплінуўся на правабярэжжа Дрысы і наступае на прыгарадныя ласы.

У арыгінальнай падборцы «Перагук стагоддзяў» выявы двухбаковыя. На адным баку можна разглядаць чорна-белыя фотаздымкі розных куткоў старога дарэвалюцыйнага і даваеннага Дрысы. На адваротным баку картка паказаны тыя самыя куткі сучаснага Верхня-

дзвінска, адлюстраваныя ў колеры.

Цікава разглядаць таксама выявы высокіх веснавых паводак розных гадоў, падчас якіх гарадскія пабудовы заліваліся пад самыя дахі.

Паштоўкі з набору «Знаёмства з горадам» паказваюць адметныя будынкі сучасных устаноў, асобныя помнікі архітэктуры, да якіх таксама пададзены трохмоўныя анатацыі.

Падборка «За гарадской аколцай» раскрывае перадгледачом маляўнічыя краявіды прыгарадных мясцін. У своеасаблівай завочнай вандроўцы можна пабачыць цудоўны куточак славутага Верхнядзвінскага дэндрарыя, Юсціянаўскі дуб-волат – помнік прыроды рэспубліканскага значэння, найбуйнейшы на Дзвіне расколаты камень-гігант, найвялікшы ад вытоку ракі востраў, новы мост, што звязаў яе берагі, і шэраг іншых адметнасцяў.

Завяршае серыю камплект «Лірычныя эцюды». Паштоўкі з гэтага набору не толькі вабяць чароўнымі выявамі гарадскіх цікавінак, але і ства-

раюць адпаведны лірычны настрой набранымі на адвароце вершаванымі радкамі.

Выданне пабачыла свет дзякуючы напорыстасці энтузіястаў у пераадоленні шматлікіх фармальных

перашкод. Час настойліва грукае ў дзверы, патрабуючы адчыніць іх шырока перад няўрымслівымі турыстамі-вандроўнікамі, якія ўсё часцей напрошваюцца ў госці ў самы паўночны куток нашай радзі-

мы. Зразумеўшы гэта, улады далі зялёнае святло яшчэ аднаму новаму выданню пра Верхнядзвіншчыну, якое неўзабаве і пабачыла свет.

Новае выданне – багата ілюстраваны фотаальбом «За сіняй стужкаю Дзвіны». Выдавец Алег Маладзечкін набраўся смеласці заявіць альбом анонсам паўнаватаснай кнігі падарожжаў па нашым краі, у якой падрабязна апісаны 33 маршруты па Верхнядзвінскім раёне для аматараў пешых, лыжных, водных, веласіпедных, матарызаваных і нават конных падарожжаў. Электронны варыянт гэтай своеасаблівай турыстычнай міні-энцыклапедыі даўно чакае спрыяльнага часу, каб увасобіцца ў выглядзе кнігі.

Антон БУБАЛА,
г. Верхнядзвінск

У тэатры «Зьніч»

Рэпертуар гэтага месяца Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра «Зьніч» пачне **6 красавіка** лялечным мнаспектаклем «**Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона**» Л. Мікіты. Маленькія разам з казачнымі героямі пройдуць шляхамі выпрабаванняў сапраўднага сяброўства і шчырасці. Выканаўца – Леанід Сідарэвіч. Гэтая ж пастаноўка пройдзе і **9 красавіка**. Увечары **6 красавіка** гледачоў чакае паэтычны мнаспектакль «**Красёны жыцця**» паводле рамана Якуба Коласа «Новая зямля». Аlesia Кашпераў прапануе сваё бачанне славутага твора, распавядзе пра неўміручую прагу да лепшага жыцця на сваёй зямлі.

7 красавіка артыстка Галіна Дзягілева (яна – аўтар інсцэніроўкі і выканаўца) запрасіць гледачоў на музычна-паэтычны мнаспектакль «**Пачкай, сонца**», заснаваны на рамане Ліны Кастэнка «Маруся Чурай» і творах еўрапейскіх паэтаў (пераклады Ніны Мацяш). У пастаноўцы таксама гучыць музыка Алега Залётнева.

Удзень **13 красавіка** Раіса Астрадавіна прапануе дзецям яшчэ раз суперажываць героям Антуана дэ Сэнт-Экзюперы. У мнаспектаклі «**Мой Маленькі прынец**» добрым дадаткам стала музыка бацькі і сына Глебавых. Увечары заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў запрасіць на мнаспектакль «**Нобіль – Барвяны ўладар**» паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». Гэта – убачаная зблізку гісторыя, і ўбачаная вачыма найміта. І яна ўслаўляе найлепшыя рысы характару нашых продкаў.

Маленькіх гледачоў тэатр запрасіць **14 і 16 красавіка** на лялечны мнаспектакль «**Граф Глінскі-Папялінскі**» паводле казкі Артура Вольскага. Ста-

рая гісторыя прыгодаў і пошукаў беднага хлопца моваю лялечнага дзейства будзе пераказаная артыстам Вячаславам Шакалідам.

Дзённыя спектаклі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Пастаноўкі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла

Св. Сымона і Св. Алёны ў Мінску. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску **(017) 331-75-53**.

Бачэйкаўская даўніна

Фота Міколы ПІВАВАРА

Яўген ГУЧОК

***

Мы ў свет з'яўляемся –
Нібы апілки,
Шлях наш –
Нібыта ад пілы і да зямлі...
Цікава, а чые мы ёсць
Здабыткі і памылкі
І што ў нас сілы невядомыя
Знайшлі?!

***

Беларусь не загіне
і не затрэцца,
Нідзе ёй, крынічнай,
не дзецца...
Хто сабой ахвяруе
з ёю ў сэрцы –
Усё гэта Творцу перадаецца.

***

Нічога з-пад зямлі
Нам даставаць не трэба,
Бо там, на самай глыбіні, –
На тым баку планеты
(І ў ім няма ніякага сакрэту)
Такое ж, як і тут над намі,
неба...

Так, скарбы для душы
Не пад зямлёй ляжаць;
Заўжды яны ў нябёсах
І над усёй зямлёй зіхцелі
і зяхцяць.

***

Мой настрой не толькі дома
На утульнай на канапе,
Ён яшчэ на дрэвах ў лесе –
На шыкоўных
мяккіх лапах.

Ён яшчэ у полі чыстым,
Дзе наўкол зямля і неба,
Дзе раўняцца ні на кога
Аніяк табе не трэба.

А яшчэ ён на сцяжыне,
Што прабегла уздоўж рэчкі,
І ў чаротах, што з вятрам
Пачынаюць свае спрэчкі.

І яшчэ ён у абутку,
Што стаіць каля парога...
Падымаюся з канапы –
І збіраюся ў дарогу.

Вялікая вада

Фота Алы НЕВЯРОВІЧ

Народ пажартаваў

Забывся...

Жыў у Запясоччы праслаўлены ў мінулую вайну разведчык Міхаіл Струк.

Добры, бяскрыўдны быў чалавек... Здаралася, з якой-небудзь нагоды заходзіў да свайго сваяка ў вёсцы Града. Той частаваў гасця.

Назаўтра зноў з'яўляецца: «Прабач, братка, учора шапку ў цябе забыўся». Пачастунак... Праз дзень: «От, бач ты... Мусяць, я шапку тут пакінуў?». Пасядзелі за сталом...

Яшчэ праз некалькі дзён сваяк сустракае Міхаіла Сямёнавіча з ягоным галаўным уборам у руках на парозе: «А вось і ваша шапка... Не забудзьцеся!».

Не рэжце ж межы...

– Сёння нейкая камісія хадзіла па хатах. Пыталіся, ці была я ў якімсьці замежжы. Я сказала – як была ў Хлупіне, там у той дзень акурат мяжу перамяралі... Слухай, а ты ж таксама была ў Хачэні, мо, значыць, таксама ў тым замежжы пабывала?

Мяккія чарвякі

Ловяць тураўцы рыбу вудамі. У аднаго клюе –

Калі не было іншых шалёў

У аднаго бярэжца пыталіся, чаму, маўляў, у цябе адно вуха большае за другое? Той адказваў:

– А гэта, калі я нарадзіўся, у тураўскай бальніцы мяне ўзважвалі на бязмене...

(Паводле кнігі Міколы Котава і Васіля Феранца «Тураўцы смяюцца»)

Малюнак Міколы ГІРГЕЛЯ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

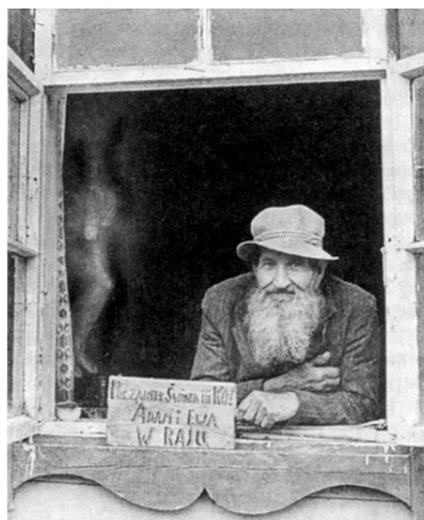
ЗЭЛЬВЕНСКАЯ КАФЛЯ – вырабы мясцовых панінікаў XVII–XVIII стст. з вёсак Навасёлкі і Росцевічы на Зэльвеншчыне. Выраблялі тэракотавыя сценныя, паясныя і вуглавя кафлі. Аздаблялі манаграфамі, выявамі гербаў мясцовых уладароў і раслінным арнамантам. З 2-й пал. XVII ст. найбольш пашыраныя зялёныя паліваныя кафлі з гэткім жа аздабленнем.

ЗЮЗЯ – персанаж беларускай міфалогіі, увасабленне холаду. Яго ўяўлялі ў выглядзе барадатага лысага дзяд-

ка, які ў расхрыстаным кажусе босым хадзіў па снезе. Паводле павер'яў, узнімаў завіруху, выклікаў сцюжу. Лічылі, што падчас моцных маразоў біў доўбняй па дрэвах і бярвёнах, таму яны і трашчалі. Прымхлівыя людзі верылі: калі пералічыць імёны ўсіх лысых дзядоў у вёсцы, мороз памякчэе. Дароўля часам у размовах з дзецьмі і цяпер называюць холад «зюзя».

Зэльвенская кафля: з выявамі гербаў (XVII ст. і 1603 г.), паясная (XVII ст.) і вуглавая (XVII ст.)

П. Зяляўскі і працы ў ягоным двары

П. Зяляўскі і працы ў ягоным двары

ЗЯЛЁНЫЯ СВАТКІ – старажытнае земляробчае свята. Іншыя назвы – *сёмуха, тройца*.

ЗЯЛЯЎСКИ Пётр Янавіч (08.08.1917, в. Слабодка Браслаўскага р-на – 19.10.1995) – самадзейны мастак разьбы па дрэве. Разьбярствам пачаў займацца ў сталым узросце пад уплывам рэлігіі. Працы пераважна на біблейскую і міфалагічную тэматыку. У творчасці

кіраваўся толькі ўласнымі ўяўленнямі ды інтуіцыяй, імкнучыся дасягнуць падабенства ў выявах людзей і жывёлаў. Доўгі час шматфігурныя кампазіцыі «Святое сямейства» і «Новая эра» ўпрыгожвалі франтон, фасад і ўчастак сядзібы ў ягонай вёсцы.

Працы знаходзяцца ў раённых краязнаўчым музеі і Цэнтры раёмстваў, а таксама – у прыватных калекцыях.